Asiantuntijalausunto 1 (3)

Ilveskivi/Kannisto/Douglas 23.11.2022

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

Kuulemistilaisuutenne 24.11.2022

HE 215/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työsopimuslain 1 luvun 1 §:n ja merityösopimuslain 13 luvun 15 §:n muuttamisesta

Pyydettynä lausuntonaan Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry, Akava ry ja STTK ry lausuvat seuraavaa:

Yleistä

Palkansaajakeskusjärjestöt SAK, Akava ja STTK kannattavat esitystä työsopimuslain 1 luvun 1 §:n 1 momentin täsmentämiseksi ja pitävät ehdotusta erittäin tarpeellisena.

Esitys perustuu pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman kirjaukseen, jonka mukaan tavoitteena on täsmentää työsopimuslain (55/01) 1 luvun 1 §:n työsopimuksen käsitettä siten, että työsuhteen naamiointi muuksi sopimussuhteeksi estetään. Hallitusohjelmaan kirjattu tavoite on tärkeä ja se pyrkii vastaamaan niihin haasteisiin, joita on ilmaantunut työn teettämisen muotojen lisääntyessä nimenomaisesti siten, että työsuhteen sijaan työnantajat pyrkivät teettämään työtä muihin sopimusjärjestelyihin perustuen, esimerkiksi toimeksianto- ja kumppanuussuhteina. Olennaista näissä järjestelyissä on, että työnantajat välttävät työsuhteeseen kuuluvat työnantajavelvoitteet, vähentävät henkilöstökustannuksiaan ja joissakin tapauksissa voidaan katsoa, että kysynnän vaihteluista johtuva liiketoimintariski siirretään työntekijöiden kannettavaksi. Työntekijät jäävät näissä järjestelyissä vaille työsuhteeseen liittyvää turvaa.

Digitalisaation mukanaan tuomat nopeat muutokset ovat vaikuttaneet työmarkkinoihin, ja internetin merkitys on kasvanut dramaattisesti. Kun aikaisemmin internetiä käytettiin tehokkaaseen avoimien työpaikkojen ilmoittamiseen työnhakijoille, niin nykyisin verkon rooli ulottuu paljon tätä pidemmälle, kun verkosta on muodostunut osa työn organisointia; työtä tarjotaan, sen suorittamista ohjataan ja valvotaan virtuaalisesti. Työnjohto- ja valvonta on muuttunut digitaalisessa ympäristössä ja teknologiavälitteinen työ ja algoritmijohtaminen on lisääntynyt, mikä liittyy myös työsuhteen perustunnusmerkistön arviointiin.

Myös työn tekemisen ja työn teettämisen tavoissa on tapahtunut muutosta. Perinteisen toistaiseksi voimassa olevan palvelussuhteen ja yrittäjyyden rinnalle ja välimaastoon on kehittynyt erilaisia työn tekemisen ja teettämisen muotoja. Vielä 1990-luvulla epätyypilliseksi luonnehditusta työstä on tullut yhä tavallisempaa, ja sillä on ollut vaikutuksia työntekijöiden oikeudelliseen asemaan.

SAK
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
Pitkänsillanranta 3, 00530 Helsinki
PL 157, 00531 Helsinki
vaihde 020 774 000
www.sak.fi

AKAVA
Akava ry
Rautatieläisenkatu 6
00520 Helsinki
www.akava.fi

STTK
STTK ry
Mikonkatu 8 A, 6. krs, 00100 Helsinki
PL 421, 00101 Helsinki
www.sttk.fi

Työntekijöiden kannalta muutos on merkinnyt sitä, että työlainsäädännön takaamaa työntekijöiden turvaa ei ole silloin, kun työtä teetetään työsuhteeseen liittyvien oikeuksien ja velvollisuuksien kiertämistarkoituksessa erilaisiin toimeksianto- ja kumppanuussopimuksiin perustuen. Kysymyksessä on tällöin epäaito yrittäjyys (bogus self employment). Työntekijöiden toimeentulo on epävarmaa. Työsuhdeturvaa ei ole laisinkaan ja sopimus voidaan päättää perustelematta ja ilman ennakkovaroitusta tai irtisanomisaikaa. Tällaisissa työn teettämisen järjestelyissä työskentelevillä henkilöillä ei myöskään ole työsuhteen mukanaan tuomaa oikeutta ansiosidonnaiseen sosiaaliturvaan, kuten sairausvakuutuksen ja työttömyysturvan etuuksiin, työterveyshuoltoon eikä lakisääteiseen työtapaturma- ja ammattitautivakuutukseen. Heille ei myöskään kerry eläkettä, elleivät vakuuta itseään yrittäjinä. Ongelmana on myös väärinluokitellun yrittäjätyön alivakuuttaminen tai vakuuttamatta jättäminen. Lisäksi he jäävät myös vaille työpaikan osaamisen kehittämistä, osallistumisoikeuksia ja kollektiivisia neuvotteluoikeuksia.

Laajemmat yhteiskunnalliset vaikutukset kohdistuvat hyvinvointivaltion ja sosiaaliturvan rahoituspohjaan ja kestävyyteen. Vaarana on, että tulevaisuudessa yhä useammat jäävät vaille työnantajien ja työntekijöiden rahoittamaa ansioperusteista sosiaaliturvaa, ja että tulevaisuudessa eläkeläisköyhyys lisääntyy ja näiden ihmisten toimeentulo kaatuu veronmaksajien harteille.

Työsopimuslain 1 luvun 1 §:n 1 momentin muutosesitys

Hallitus esittää työsopimuslain 1 luvun 1 §:n 1 momenttiin työsuhteen perustunnusmerkistön lisäksi kokonaisharkintaa koskevaa säännöstä, jonka mukaan ”Tulkinnanvaraisissa tilanteissa työsuhteen olemassaolo arvioidaan kokonaisharkinnalla ottamalla huomioon työn tekemisen ehdot, olosuhteet, joissa työtä tehdään, osapuolten tarkoitus oikeussuhteen luonteesta sekä muut osapuolten tosiasialliseen asemaan oikeussuhteessa vaikuttavat seikat.”

Palkansaajakeskusjärjestöt SAK, Akava ja STTK katsovat, että säännösmuutoksella voidaan selkeyttää tulkinnallista epävarmuutta muuttuneessa työelämässä ja erilaisissa työn teettämisen tilanteissa, kuten alustavälitteisessä työssä sekä erilaisissa toimeksiantosuhteissa, joissa näyttäisi olevan kyse työsuhteen naamioinnista muuksi sopimussuhteeksi.

Hallituksen esityksen perusteluissa on pyritty kuvaamaan yhtäältä yrittäjyyden puolesta perustelevia tunnusomaisia piirteitä ja toisaalta työsuhteen tunnusmerkkejä kuitenkin siten, että samankaltaiset työn tekemistä koskevat tunnusmerkit esitetään sekä työsuhdetta että yrittäjyyttä perustelevina seikkoina. Ottaen huomioon, että kysymyksessä on työsopimuslain työsopimusta koskevan säännöksen täsmentäminen, pitäisi erityisesti työntekijän suojelun periaate, heikompi asema sopimusosapuolena ja nimenomaisesti työsuhdetta perustelevat seikat olla vahvemmin esillä tulkintaa ohjaavina periaatteina. Käytännössä työntekijän suojelun periaate ja alisteinen sekä heikompi asema sopimusosapuolena tulisi asettaa tulkintaa ohjaavina periaatteina etusijalle, kun arvioidaan työsuhteen tunnusmerkkien täyttymistä ja kokonaisharkintaa ohjaavia tekijöitä, erityisesti arvioitaessa osapuolten tarkoitusta oikeussuhteen luonteesta.

Ilveskivi/Kannisto/Douglas 23.11.2022

Lopuksi palkansaajakeskusjärjestöt SAK, Akava ja STTK katsovat, että pelkkä työsopimuslain 1 luvun 1 §:n täsmentäminen ilman oikeussuojakeinojen tehostamista jättää hallitusohjelman tavoitteen toteutumisen puolitiehen. Työntekijöiden aseman parantamiseksi ja oikeusturvan tehostamiseksi tarvitaan helppoja, nopeita ja edullisia oikeusturvakeinoja. Työntekijöiden kannalta riskialttiin ja kalliin tuomioistuinmenettelyn rinnalle olisi tarve nopeammalle ja edullisemmalle keinolle saada työntekoa koskevan suhteen oikeudellinen luonne vahvistetuksi. Esimerkiksi työneuvoston toimivaltaa voitaisiin laajentaa siten, että lakiin lisättäisiin työneuvostosta ja eräistä työsuojelun poikkeusluvista (400/2004) 2 luvun 7 §:n mukaisiin työneuvoston tehtäviin lausunnon antaminen työsopimuslain 1 §:n soveltamisesta ja tulkinnasta.
Palkansaajakeskusjärjestöt SAK, Akava ja STTK esittävät, että eduskunta edellyttäisi tämän lain eduskuntakäsittelyn yhteydessä, että selvitettäisiin työneuvoston lisäksi muita mahdollisia työntekijöiden matalan kynnyksen oikeusturvakeinoja sekä esitettäisiin toimenpide-ehdotuksia työn tekemistä koskevan sopimussuhteen oikeudellisen luonteen vahvistamiseksi.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Akava ry

STTK ry

Lisätiedot

lakimies Paula Ilveskivi
paula.ilveskivi@sak.fi
puh. 050 565 1664

johtava asiantuntija Miia Kannisto
miia.kannisto@akava.fi
puh. 050 551 5292

juristi Inka Douglas
inka.douglas@sttk.fi
puh. 040 154 8960